

LITTERATUR: (1) 578 47; (2) 385 58, 1917, 450; (3) 465 77; (4) 222r 43; (5) 222f 91; (6) 625c 9; (7) 50b 2,394; (8) 9b 59f; (9) 912 Saml. Digte 1,224; (10) 937g 74; (11) 55d 15; (12) 753f 69; (13) a 906g 18; b 906a 56; c 906g 52; d 906h 23; (14) 401q 52; (15) 360 11; (16) 18 59; (17) 841 32; (18) 938 14; (19) 937g 112; (20) 537e 35; (21) Blaaregn 1913, 118; (22) 937k 136; (23) 670d 34; (24) 906 16; (25) 697 13; (26) 433 42; (27) 537k 32; (28) 726f 40; (29) 937m 15f; (30) 567e 52; (31) 811 48; (32) 324 10. saml. 36; (33) 441b upag.; (34) 158 1927-28, 726; (35) 937g 180f; (36) 937m 15f.

land (10), fik skyld for at efterstræbe madvarer. Skælbasse, -vatter, -derbe Jylland (11), skæl = dækvingerne; lugtebasse Mors o. 1899 (12), billen stinker når den er trådt itu, tørvebasse Mors, Thy, Læsø (13), findes ofte i flækket tørv.

Guldsmed 1763ff (14), skrædder MJylland, SFyn (15), sort skrædder Ll. Lyngby NSjælland (16) sigter til de lange tynde ben, sml. stankelben s. 82; jæger om grøn løbebille VJylland o. 1890 (17), krokone VJylland o. 1870 (18).

Hest, fandens hest, fandens ridehest Mors, »vel på grund af dens hurtighed og glubske temperament« (19), sidste navn også til guldsmed s. 43.

Carabus violaceus: blodspytter SSlesvig (20), blodvatter, -suger Vendsyssel, menes at suge blod (21), ladedyr Ærø (22), når billen gribes udspørjer den en rødlig væske og »årelades«, sml. børneleg nedenfor.

Brunlig løbebille: pissegrete Lolland, sort: nitte Bogø, Falster (16); bænkebillig ØMøn (23).

Færøerne: svartaklukka 'sortbille' o. 1780ff (24).

LITTERATUR: (1) 693b 1,677; (2) 332 26; (3) 212c 1,135; (4) 769 151, 208, citat fra 770 214; (5) 212c 3,925; 296f 137; (6) 464 9, 1888, 20; (7) 212c 3,273; (8) 224 1, 1893, 52; 212c 2,574; 388; (9) 212c 2,763; 794 6, 1886, 128, 206; 388 (Nr. Dalby); (10) 212c 2,39, 447; 464 6, 1883, 267; (11) 794 12, 1889, 154; 224 1, 1893, 52; 212c 3,273; 388 (Givskud o. 1925); (12) 212c 2,458; (13) 212c 3,939; 202d 2, 326; (14) 693b 1,670; 794 12, 154; (15) 794 6, 16; 212c 3,326; 388; (16) 388; (17) 794 12, 1889, 154; (18) 719b 7 (Lyne s.); (19) 804 1, 103; 574 23/2 1931; 388; (20) 66 1, 81; 388 (1934); (21) 212c 1, 81; (22) 388 o. 1925; (23) 388 (Elmelunde 1932); (24) 828 69.

BØRNELEG

Syd- og sønderjyske børn holdt billen mellem to fingre eller lagde den på en sten, trykkede den let på hovedet og sagde:

Mellemmadstyv, spyt nu *bloj* [blod], · ellers skal du mist' dit *høj* [hoved]; mel'madstyv, mel'madsstyv, · spyt blod eller du skal mist' dit *lyv* [liv]; mel'madstyv, · har du mod i dit *lyv*, · har du hår i din *man* [manke], · har du lyst så kom an, · spyt blod, ellers skal du mist' dit *lyv*; ... har du grød i dit *lyv*, · spyt blod ellers i morgen klokken syv · skal du af med dit *lyv* (1); billen fik sjældent lov at løbe før den havde afgivet sin brunlige væske.

Skælbassetyv, · du gik op på min *hyv* [høj], · du har stjålet min *knyv* [kniv], · du skal af med dit *lyv* · inden i morgen klokken er syv (2); skælbassetyv, · du skal lad' dit *lyv* · inden æ *klok* slår syv (3).

Løbebiller, *Carabidae*

Langstrakte og langbenede biller, mange med smukke metalfarver changerende i grønt, blåt og kobberrødt. Størst blandt vore ca. 300 arter er den 3,5-4 cm sorte LÆDERLØBER, *Carabus coriaceus*, der lever i skove. Den ligeledes sorte *Carabus nemoralis* kommer ofte frem, når jorden bearbejdes i haver og parker; *Harpalus rufipes* (*H. pubescens*), ret plump med brunrøde ben, er også almindelig. I skove forekommer *Carabus violaceus* med et purpur eller violet skær på dækvingernes rand. Når en løbebille forulempes afsonder den fra munden en mørkebrun, ildelugtende væske, billen anvender sekretet til at lamme og dræbe byttedyr.

– Danmarks Dyreverden 3, 12-15.

Løbebille 1803ff, næsten alle arterne bevæger sig i hurtigt løb; om efterleddet -bille se oliebille s. 128.

Skovtigger Jylland 1761ff, »fordi de opholder sig mest i skovene i rådne og med mos begroede træer« (1), navnet var o. 1840 alm. i jyske skovegne (2), brødtigger MJylland o. 1880 (3) sml. nedenfor.

Tærbider Mors 1807 »fordi den gerne søger tærne på folk, som barfodede enten sover eller sidder stille i marken eller heden, hvor dette insekt opholder sig« (4), Jylland (5), »vil bide i folks tær og er yderst farlig, jeg har hørt om en mand, der en middag lå i stump phoser ogsov sin middagssov, så bed de ham i hans store tå, og han døde af det« (6), skælbider Vendsyssel o. 1900 (7).

Mellemmadstyv Jylland (8), ostertyv Vendsyssel, Sjælland (9), Jens ost og brød og lommetyv Jyl-

Læderløber. BIOFOTO/Klavs Nielsen.

Mel'madstyv, · jeg har ondt i mit *lyv*, · jeg har ondt i min *mav*', · jeg har ikke fåt æde i fjorten *dav* (4).

LITTERATUR: (1) 212b 221; 212c 2,574; 212d 363; 224 2,1894,30; 160 1906/23:3272 (Ellund 1890'erne); (2) 464 4,1879,352; (3) 599 29403; (4) 464i 469.

[Sandspringer] grønt glimrede dens vinger med glatslebne kanter, · og spredte prikker gnistrede som små diamanter, · og de smidige følehorn med deres lette sving · var sammensvejsede kunstfuldt, knap synligt, ring i ring *Valdemar Rørdam* (1); små blanke løbebiller · som pudset stålmetal *Knud Wiinstedt* (2). Skælbasser jager om hjulenes nav, · hvæsser de arrige kåber *Jeppe Aakjær* (3).

LITTERATUR: (1) 753f 72; (2) 906h 23; (3) 937g 43.

når de havde drukket vand med billen i, sml. nedenfor.

Grundpuge 'grundtudse', *grundvrol*, -vrævling o. 1700, efterleddet 'myldre, kravle' (2), *grundvrol* (1771 grundvreulet) og *grundorm* Jylland (3) sml. tangloppé s. 146. *Grundling* Salling 1743 (4), *grunder*, *grundel* Jylland (5). *Skarnvrippe* NFyn o. 1850 (6) se skarnbasse s. 128.

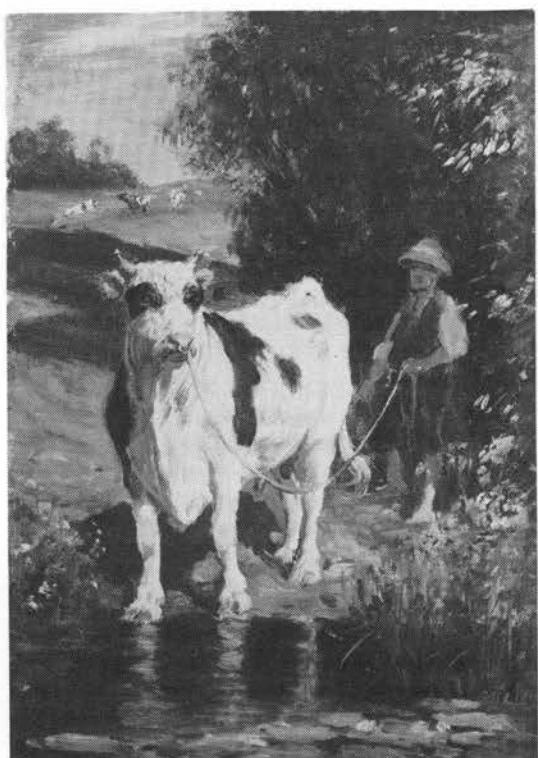
Færørerne: *vatnkalvur*, *vatukalvur*; Grønland: *minnegrk*.

LITTERATUR: (1) 332 27; (2) 434 2,80; (3) 212c 1,236,493; 436 226; 296f 138f; (4) 937r 52; (5) 423; (6) 129 101.

FARLIG FOR KØER

Hvis en ko drak vand med vandkalve i, fik den kolik eller forstoppelse og døde, andre mente: så blev den drægtig med et slemt dyr (ØJylland; 1); »kommer de i mennesker eller få, da må de [sidst-nævnte] endelig dø, thi de mister benene, bliver afmægtige, ryster og dirrer (Peder Syv o. 1680).

Kør måtte ikke drikke vand med vandkalve i, det kunne give kolik med dødelig udgang. Maleri af Otto Bache, 1897.

Vandkalve, *Dytiscidae*

Vandkalvene er løbebiller tilpasset livet i (fersk)-vand, bagbenene sidder som kraftige »årer« på en fladt hvælvet, bådformet krop. Ca. 100 arter i vor fauna, bedst kendt er den STORE VANDKALV, *Dytiscus marginalis*.

- Danmarks Dyreverden 3, 16-20.

Vandkalv, ældre nydansk d.s., menes 1761 at være et oprindelig sjællandsk navn (1), kalve døde